

Farkas Mária (ed.):

Une nation vivant dans sa langue

Université Marc Bloch, Strasbourg, 2008. 256 p.

Kazinczy Ferenc születésének kétszázötvenedik évfordulója tiszteletére a 1127/2003. számú kormányhatározat értelmében a **Nemzeti Emlékezet Program** a 2009. évet *A Magyar Nyelv Évének* nyilvánította. Ennek az egy esztendőn át tartó emlékezésnek előfutára volt a strasbourgi Marc Bloch Egyetemen (ma: Strasbourgi Egyetem), a Magyar tanulmányok tanszékén, a tanszékvezető Farkas Mária szervezésében 2008-ban tartott *Une nation vivant dans sa langue* („Nyelvében él a nemzet”) című angol és francia nyelvű nemzetközi konferencia, amelynek teljes anyaga, tizenhat tanulmány az ugyanilyen című kötetben jelent meg az egyetem kiadásában és Farkas Mária szerkesztésében, számos magyar és francia kulturális intézmény támogatásával. A konferencia egyrészt a francia hatások révén is kibontakozó magyar felvilágosodás korának Kazinczy Ferencsel kiteljesedő nyelvfejlesztési mozgalma előtt tiszteleg, másfelől a magyar mint idegen nyelv tanulásának és tanításának különféle stratégiáit tárgyalja.

A kötet – a szerkesztő előszaván, a konferencia-résztevők listáján, valamint a kétnyelvű összefoglalókon túl – három fő fejezetre és egy sajátos zárótanulmányra tagolódik. A négy francia nyelvű tanulmányból álló első fejezet Kazinczy előtt tiszteleg: részben munkásságának kevésbé közismert vonatkozásait elemzi, részben pedig a magyar irodalom egyéb vonatkozásait tárgyalja. A további két fejezet a magyar nyelv tanításával / tanulásával kapcsolatos hét francia és öt angol nyelvű tanulmányból áll. Így az előadások anyagának elrendezése kettős elvet követ: a tárgykör szerintit és az előadás nyelve szerintit.

Az első fejezet (*Hommage à Ferenc Kazinczy*, 9–55.) Kazinczy-elemzései közül Bácskai Mihály a magyar szókészletben mutatkozó irodalmi és tudományos aspektusbeli fejletlenség okainak feltárásával, valamint a francia felvilágosodás magyarországi hatásainak elemzéséből kiindulva azt a folyamatot elemzi, amelyben a korabeli magyar írók, költők felismerik, hogy a nemzeti nyelv megújítása előfeltétele a függetlenségi törekvések és a polgárosodás eredményes kibontakozásának. Felhívja a figyelmet arra az ellentmondásos magyar társadalmi helyzetre, amely a magyar felvilágosodás sajátosságait eredményezi: az erős polgárság hiánya, a magyar nemzeti érdekekkel ellentétes abszolút monarchia. A nyelvújítás polémiáktól és ellentmondásoktól sem mentes folyamatának elemzésében helyet kapnak Kazinczy stilisztikai és fordítás szerepéről vallott nézetei, végül pedig az olvasó mutatványt kap a nyelvújítás módszereiből.

Désfalvi-Tóth András Kazinczy: *Sophie* című művének és Rousseau *Új Héloïse*-ának párhuzamát elemzi két fő kérdés alapján: (1) milyen stílusjegyek alapján és miért tekintette (nem csak) a kortárs irodalom a Kazinczy-leveleket nem kellően eredetinek és őszintének, mesterkéltnek, eltúlzottan stilizáltaknak, (2) vajon a Kazinczy-levelek tekinthetők-e irodalmi műveknek. Feltárja, hogyan húzódik meg egy regény a huszonhárom kötetnyi levelezés sorai között. Egy utaztató regény, amely egy ponton az *Új Héloïse* értékeinek megfelelő szerelmes regénybe fordul, s amely ugyanakkor mélységesen őszinte vallomás a házasságról, amely döntő hatást gyakorol író intellektuális és művészi fejlődésére.

Géczy János és Tegye Gyabriella Kazinczy természetábrázolását tárgyalja összes művei alapján. Elemzéseik kimutatják, hogy Kazinczy írásaiban a rózsa (amely egyszerre retorikai eszköz és természeti lény) motívumán keresztül hogyan ötvöződik a klasszicizmus és a szentimentalizmus, s mutat előre a romantika felé.

A fejezetet záró tanulmányában Pukli Monika József Attila *Óda* című költeményének különféle nyelvű fordításait veti össze a zeneiség, a ritmus, a képiség és a struktúra egyik nyelvről a másikra való átvihetőségének tekintetében, majd ő maga is javasol egy saját, francia nyelvű fordítást, amellyel a nagy irodalmár, nyelvművelő és fordító előtt kíván tisztelegni.

A magyar nyelv és kultúra bemutatása és ismeretanyagának átadása két területen jelent speciális feladatot. Ezek a tárgykör tartalmának, főbb pontjainak meghatározása és határainak kijelölése, valamint a szakmódszertan fogásainak megválasztása. A kötet második és harmadik fejezete – éppen e kettős determináció függvényében – ilyen holisztikus szemléletű összeállítás. Abban az értelemben is, hogy olyan többdimenziós felmérés, amelyben erős hangsúlyt kap a szinkrón állapotok és a reflexió történeti dinamikája.

A második fejezet (*Didactique de la langue hongroise*, 57–147.) a magyar mint idegen nyelv tanításának módszertani kérdéseit tárgyalja hét francia nyelvű tanulmányban. Az első írás Farkas Mária elemzése a magyar mint idegen nyelvnek Franciaország-szerte megvalósuló tanításának történetéről. Bemutatja az első francia nyelvű magyar nyelvtanokat a 19. század közepéről és végéről, majd azokat a törekvéseket, amelyek a magyar nyelv és kultúra franciaországbeli megismertetését és célozták meg a 20. század első felében. Kiemelten elemzi Újfalvy Károly és Kont Ignác munkásságát. A magyar nyelv és kultúra francia nyelvterületen való megismertetésében a folyamat és a tanulmány csúcspontja, s egyben az átvezetés a következő, didaktikai részéhez: Aurélien Sauvageot, aki intézményesítette a magyar nyelv és nyelvtudomány oktatását Franciaországban az első magyar tanszék megalapításával Párizsban, továbbá nyelvkönyveivel, nyelvészeti munkáival, fordításaival, szótáraival, Magyarországról szóló írásaival óriási lendületet adott a magyar nyelv iránti érdeklődésnek Európa kulturális szívében. S noha Sauvageot munkássága Párizsra korlátozó-

dott, a következő évtizedekben lassacskán megjelentek a francia vidéki nagyvárosok egyetemi magyar központjai. Ezek közül a szerző a saját állomáshelyén, a strasbourgi Marc Bloch Egyetem (ma: Strasbourgi Egyetem) Magyar Tanulmányok Tanszékén folyó félévszázados magyar nyelv- és kultúraoktatási és -népszerűsítési szolgálattal ismerteti meg az olvasót – külön fejezetrészt szánva az aktuális helyzetnek.

Varga Róbert tanulmánya arról a tízéves munkáról számol be, amelynek során a Pécsi Tudományegyetem kiemelt jelentőségű feladatává vált a magyar mint idegen nyelv oktatása, illetőleg az oktatók a felsőoktatási rendszer összes lehetséges szintjén történő képzése az alapoktól a doktorátusig, amely a kiemelkedően magas színvonal érdekében is szükségképpen magában foglalja a kutatói műhelyek kialakítását is. A több mint húsz országból érkező hallgatók számos fakultáson folytatják tanulmányaikat, s az ő nyelvi képzésük és a kulturális környezetbe való integrálásuk nem kis módszertani feladatot jelent a képzés szervezői és oktatói számára. Ebben az írásában a szerző a Bölcsészettudományi Kar szerepét mutatja be – kiemelve azt a missziót, amelyet a Kar az európai felsőoktatással való kapcsolatok kiépítésében, a diákcsereprogram eredményes megvalósításában tölt be.

Szirmai Monika írása abból a problémából indul ki, amellyel a magyart (külföldön) idegen nyelvként oktató pedagógus találkozik, amikor szembesül azzal a ténnyel, hogy idegen nyelvű magyar tankönyvek és audiovizuális tananyagok milyen kis számban állnak csak rendelkezésre. Különösen érvényes ez az Európától távolabb eső országokban. A szerző gondos munkával felderítette azokat az internetes oldalakat, amelyek komoly segítséget nyújthatnak a magyar mint idegen nyelv oktatásában. A tanulmány legizgalmasabb része a korpusznyelvészet alkalmazási lehetőségeinek bemutatása. A szerző bemutatja, hogyan segíthetik a korpuszok a magyart idegen nyelvként tanulókat a változatok használatának megértésében, illetve az adatok megfigyelésével hogyan válnak képesekké maguk a szabályok elvonására.

Pajor Enikő tanulmánya arra a tényre hívja fel a figyelmet, hogy az 1990 után született generáció, amely nagy informatikai tudással és számítógép-használati gyakorlattal rendelkezik, nem tud könyvből ismereteket szerezni. A médián felnőtt fiatalok audiovizuális eszközökkel jutnak hozzá tudásukhoz, s ha az oktatás eredményt akar elérni, alkalmazkodnia kell a fiataloknak az eddigi gyakorlattól eltérő tanulási jellegzetességeihez. A szerző által bemutatott számítógépes módszer képes arra, hogy térbeli ábrázolását nyújtsa a magyar írókról, költőkről szóló olyan információk rendszerének, amelyeket korábban a diákok könyvekből tanultak meg. A tanulmány a módszer hasznosságát tesztelő kérdőív eredményeinek bemutatásával zárul.

Ortutay Katalin dolgozata a magyar nyelvpolitika problematikáját tárgyalja, amely szükségképpen mindig összefügg a művelődés- és oktatáspolitikával, a nyelv-tanár-képzéssel, az idegennyelv-oktatással, a nyelvműveléssel, a kisebbségpolitikával, a nyelvi jogokkal, valamint a határainkon túli, illetve a Kárpát-medencén kívüli

magyar nyelvhasználattal és nyelvoktatással. Bemutatja azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a mai magyar kultúrpolitika tesz a nyelv és a kultúra egységes szemlélete érdekében. Elemzi az angol nyelv sajátos, bizonyos tekintetben ellentmondásos szerepét. Míg egyfelől kívánatos, hogy egyre többen tudjanak angolul, másfelől azonban az anglicizmusok túlbujánzásának elsősorban a kereskedelemben értelmetlenül esnek áldozatul a magyar lexikon egyes elemei. Az angol mellett más nyelvek és kultúrák örvendetes jelenlétére és presztízsére is utal a szerző a magyar társadalomban és oktatáspolitikában. A kisebbségi nyelvhasználat elemzésében kiemelt szerepet kap a tanulmányban a roma nyelvkérdés, valamint a roma származásúak igen alacsony részvétele a felsőoktatásban, a posztgraduális képzésekben és a kutatásban.

Natalia Cowdroy tanulmánya a második világháború óta a magyar nyelv lexikonában történő tektonikus változások három korszakát elemzi, különös tekintettel az 1990-es rendszerváltással kezdődő és mindmáig tartó folyamatra: az angol–amerikai jövevényszavaknak, az új technológiák, elsősorban az informatika–számítástechnika terminusainak, a politika szókészletének, valamint a szaknyelveknek a hatására. Ismét szembesülnünk kell a Kazinczy óta ismert problémával: nélkülözhetetlen, hogy a tudomány, a technika és azok terminológiájának a fejlődését a magyar nyelv szókészlete is kövesse.

Dominique Hamm kontrasztív nyelvészeti tanulmánya a franciául tanuló magyarok fonetikai nehézségeit, tévesztéseit elemzi a fonológia és a fonetika módszereivel. Bemutatja a magyar és a francia fonológiai rendszer, valamint a két nyelv artikulációs és akusztikai fonetikája közötti különbséget, amely azonnal világossá teszi az olvasó számára, hogy az eltérő artikulációs bázisok miként nehezítik az egyik nyelv hangzsvilágának megközelítését a másik felől. A magánhangzók képzési sajátosságainak, következésképpen a formáns-szerkezeteknek az eltérései műszeres mérések és elemzések tárgyát képezik a dolgozatban. Végül pedig pedagógiai ötleteket kapnak a magyarok számára francia nyelvet oktató tanárok a kiejtésbeli nehézségek áthidalására.

A harmadik, angol nyelvű fejezet (*The Dynamics of Linguistic Creativity and Innovation*, 149–221.) tanulmányai közül első helyen a magyar nyelv történeti pozíciójának és használatára minden kulturális létszférában való alkalmassá tételének kérdésével foglalkozik. Komlói László Imre áttekintése kézenfekvően a felvilágosodás korára összpontosít. Megjelöli azokat a történelmi–politikai indítékokat, amelyek valóban újító hatásúak voltak: a nemzeti identitás megerősítésének szándékát, a tudományos anyanyelvi művelésének igényét, a törekvést, hogy a nyelv teljesebb készlettel álljon rendelkezésére a szépirodalomnak, valamint hogy mindezek állandó tárgyai legyenek a nemzet folytonosságot, állandóságot biztosító önépítésének. A cikkben jó történelmi áttekintést kapunk az újítási törekvések állomásairól, továbbá azokról a forrásokról, amelyek lehetővé tették az innováció sikerét.

Ezután két – szorosabb értelemben vett – módszertani tanulmány következik. Dóla Mónika azt a „Tettre kész” című szakanyagot mutatja be, amelyet a pécsi műhely dolgozott ki. Ennek újdonsága az L2 (jelen esetben a magyar) oktatásában tanuló életkorának megfelelő kommunikációs igények érvényesítése. A második, Hajnal Ward Judit tollából az L2 megértésének fokát értékelő–minősítő rendszer ismertetését tartalmazza – külön is hangsúlyozva az e célt szolgáló módszerek megbízhatóságának és standard alkalmazásának igényét.

A kép aligha lehetne akárcsak korlátozottan is teljes, ha nem esne szó a nyelvhasználat mindennapi társadalmi vonatkozásairól. Ezzel a kiegészítéssel szolgál Dósa Ildikó, aki a mai magyarban járatos megszólítási és udvariassági formulák jellegzetességeit foglalja össze. Üdítő olvasmány a fejezetet záró írás: egy fiatal amerikai hölgy, Brigit Farley arról számol be, milyen gulliveri élményeket jelentett számára olykor meghökkentő találkozása a magyar nyelvvel és kultúrával.

A tanulmány kötetének francia és angol nyelvű összefoglalóit a strasbourgi magyar tanszék hallgatóinak írásai követik, akik a magyar nyelv tanulásával kapcsolatos kalandjaikra, örömeikre, felfedezéseikre, ámulatukra, néha kétségbeesésükre emlékeznek. Arra az elementáris felismerésre, hogy a magyar semmilyen más, Európában általában ismert nyelvre nem hasonlít. Arra a megállapításra, hogy a magyar nyelv ellenáll a tanulásnak. Arra az esztétikai élményre, amelyet például a *csütörtök* szó hangzásvilága szerzett. Végül pedig arra az újra és újra bebizonyosodó hipotézisre, amelyet egy magyarul tanuló kubai fiatalember állított fel: a magyar nyelvet maga az ördög találta ki, de midőn ezt cselekedte, rettenetesen be volt rúgva...

A gyűjteménnyel olyan könyvet kap kézhez az olvasó, amelyet nemcsak nyelvtanár, nemcsak nyelvész, hanem az úgynevezett művelt nagyközönség érdeklődő tagja is haszonnal és élvezettel forgathat.

SZÉPE JUDIT